

ВПЛИВ УКРАЇНСЬКОГО НАЦІОНАЛІСТИЧНОГО РУХУ НА ФОРМУВАННЯ ТА ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКИХ ЖІНОЧИХ ОРГАНІЗАЦІЙ (1930-і – 1950-і рр.)

Євген Коновалець та члени Проводу українських націоналістів (ПУН) від самого початку існування організованого націоналізму намагалися підтримувати контакти з представниками різних українських державницьких політичних партій та громадських організацій. Засновники ОУН бачили організацію позапартійною, яка мусила б об'єднати всі верстви українського суспільства на рідних землях та за кордоном в єдиному національно-визвольному русі за здобуття своєї незалежної соборної держави. На першому Великому Зборі ОУН 2-го лютого 1929 р. було прийнято “Устрій ОУН”, в якому зазначалося: “Не обмежуватись у своїй діяльності на той чи інший терен, але змагаючи до опанування української національної дійсності на всіх українських землях та на чужих теренах, заселених українцями, Організація українських націоналістів вестиме всеукраїнську політику державництва без придавання їй партійного, клясового чи якого-небудь іншого суспільно-групового характеру, та в прямій послідовности протиставляє її всім партійним і клясовим угрупованням з їх методами політичної праці”¹. А через півтора року після першого конгресу ОУН у жовтні 1930 р. Євген Коновалець пояснював: “Створення Організації українських націоналістів не було звичайним собі хотінням творити ще одну українську політичну організацію. Наша партійно-політична гризня в краю і з другої сторони ворожий натиск, щораз то більше відштовхували від партійництва нашу молодь. Вона хотіла боротись за державу, а не за партійну програму, вона хотіла доложити всіх зусиль, щоб якнайскорше висвободити українські землі з-під польської займанщини”².

Прагнучи залучити якнайбільше активної молоді до лав організації, передбачалося створювати окремі структури жіноцтва в ОУН. Так, Петро Кожевників у рефераті про організаційні засади ОУН, який він підготував для першого конгресу ОУН, писав, що “на початках діяльності вистарчає при кожному місцевому Відділі мати групи жі-

¹ *Документи і матеріали з історії ОУН*, т. 1: 1927–1930, К. (Вид-во ім. О. Теліги), 2005, с. 164.

² *Архів ОУН у Києві*, ф. Є. Коновальця, спр. “Листування Є. Коновальця з І. Гуляєм та Українською стрілецькою громадою Канади”, арк. 54зв.

ноцтва...”³ Правда, ця теза не потрапила до остаточного варіанту тексту “Устрою ОУН”, але вже з перших днів існування організації при молодіжному підрозділі “Юнацтво ОУН” створювалися дівочі секції.

Разом з тим, на українських землях на той час вже існували потужні жіночі громадські організації. Найбільшою серед них був Союз українок, який з 1928 р. очолювала відома українська громадська і політична діячка, посол польського сейму від УНДО Мілена Рудницька. У 1925–35 рр. Рудницька була членом УНДО, працювала в газеті “Діло”. Але в багатьох випадках вона підтримувала дії ОУН, була близькою знайомою Є. Коновальця, інформувала його про ситуацію в Галичині та перебіг політичних подій у Польщі. Євген Коновалець так пише про неї в листі до Євгена Онацького 1 лютого 1933 р.: “Звертаю при тому Вашу увагу, що пані М. Рудницька з унівців стоїть найближче до нас. Поскільки ходить про закордонну пропаганду, то вона від нас має повну підтримку, бо, на нашу думку, вона тої закордонної пропаганди не викривлює і веде її в бажанім нам напрямку”⁴.

Пишучи про закордонну пропаганду Євген Коновалець мав на увазі виступи Мілени Рудницької, в яких вона привертала увагу європейської громадськості до знущань з українців під час так званої пацифікації (1930 р.). Зокрема, виступ Рудницької в Лізі Націй у січні 1931 р. мав великий політичний резонанс. Англійська делегація запросила її відвідати Лондон та поінформувати Палату Громад Парламенту Великої Британії про порушення польською владою прав українців у Галичині. Про це Рудницька також доповідала у Королівському інституті закордонних справ, мала окремі зустрічі з депутатами парламенту та журналістами впливових британських газет і журналів. На початку 1930-х років Рудницька була також серед керівників акції для поширення інформації серед світової громадськості про голод у Радянській Україні.

Протестна акція, яку організовували в країнах Європи і Америки різні українські організації, щоби донести правдиву інформацію про жахливі події пацифікації 1930 р., була тою ділянкою, де ОУН активно співпрацювала з українськими жіночими організаціями. Крім вже згаданого Союзу українок активна співпраця велася також з українськими жіночими організаціями в Канаді, зокрема з Жіночим товари-

³ *Документи і матеріали з історії ОУН*, т. 1, с. 133.

⁴ Євген Онацький, *У вічному місті. Зписки українського журналіста*, т. 3, Торонто, 1985, с. 43.

Ю. Черченко, Вплив українського націоналістичного руху...

ством ім. княгині Ольги у Вінніпезі, або як його ще називали Товариство “Канадійське українське жіноцтво”.

За активної підтримки Євгена Коновальця в Канаді і США були створені дві українські організації, які активно співпрацювали з українськими націоналістами. Це Українська стрілецька громада (УСГ) у Канаді та Організація державного відродження України (ОДВУ) у США. Євген Коновалець вважав їх представниками ОУН у Новому світі. Одному з керівників УСГ Івану Гуляю він навіть переслав спеціальний документ у лютому 1930 р., в якому Гуляя називали повновласним представником Української військової організації (УВО) у Канаді. Була навіть думка членів УСГ перейменувати організацію у Відділ ОУН у Канаді, але Євген Коновалець вважав, що з політичних міркувань цього робити недоцільно.

Так от, коли українські політичні сили розгортали в 1930–1931 рр. протестну акцію в Європі і Америці, керівництво УСГ запросило взяти в ній участь одну з провідних діячок, голову правління Жіночого товариства ім. княгині Ольги Анну Йонкер. Анна Йонкер також була головою Українського Червоного Хреста в Канаді. Разом з канадською діячкою жіночого руху пані Мензіс (Menzies) вони брали участь у різних акціях. У 1930 р. у Відні відбулося засідання екзекутиви Міжнародної жіночої ради. На цьому засіданні пані Мензіс, яка представляла жіночі організації Канади, порушила питання про захист прав українців Галичини та національних меншин. Поїздку до Відня представниці Канади фактично профінансувала пані Йонкер⁵. Хочеться підкреслити цей факт, адже для багатьох українців у Канаді це були дуже скрутні часи і збирати кошти на громадські потреби було справою нелегкою. Ірина Михалович-Дячун, згадуючи ті часи, писала: “...мені ще й досі як живі встають перед очима ті люди, що серед них жила я в Вінніпегу в початок великої економічної кризи 1930 року. Може повірив би хто, а може й ні, що бували такі дні, коли на правду не було чого до уст вложити”⁶.

Євген Коновалець зустрічався у Відні з Анною Йонкер та пані Мензіс. У листі до Івана Гуляя від 26 червня 1930 р. він написав таке: “В переїзді через Відень бачився я з панею Йонкер і з панею Мензіс. У

⁵ *Архів ОУН у Києві*, ф. Є. Коновальця, спр. “Листування Є. Коновальця з І. Гуляем та Українською стрілецькою громадою Канади”, арк. 40.

⁶ Ірина Михалович-Дячун, *Було колись...*, На службі рідного народу. Ювілейний збірник ОУК ім. О. Басараб у 25-річчя від заснування (1930–1955), Вінніпег, s. a., с. 429.

пані Йонкер побачив я багато доброї волі, але замало вироблености для того, щоби вона могла виступати на міжнародних з'їздах. Думаю одначе, що за цю її добру волю треба їй бути тільки вдячним...”⁷

У листі від 10 листопада 1930 р. Іван Гуляй повідомляє полковника Коновальця: “П[а]ню Йонкерову я визвав просячи, щоби вона справу порушила межі жінками канадійськими в англ[ійських] товариствах та щоби ті протестували в справі насилування укр[аїнських] дівчат польськими уланами до Ліги Націй та других Товариств”⁸. А в листі від 20 листопада того ж року Іван Гуляй повідомляє Євгена Коновальця про таке: “В цілі пропаганди порозумілися ми з п[ані] Мензісс, яка хоче їхати до Оттави як буде сесія та там сподіється дістати слово і в парламенті говорити в обороні українського жіноцтва. Вона може буде мати вільний переїзд, але як ні, то ми мусимо покрити ті кошти, бо винести справу в парламенті це дуже важно для нас. Сподіюся, що не будете опонувати проти того видатку навіть з Вашого фонду як не вдасться мені інакше покрити його. За тиждень сподіюся відбудеться в В[інніпегу] також віче жіноче в справі протесту”⁹.

Анна Йонкер на початку 1930-х рр. брала участь у створенні жіночих відділів при Українській стрілецькій громаді в Канаді. Згодом ці відділи й гуртки об'єднались в окрему організацію, яка прийняла назву – Організація українок Канади (ОУК) імені Ольги Басараб. Спочатку ці організації діяли окремо по різних містах Канади, в липні 1934 р. була створена Центральна Управа ОУК. Після смерті Анни Йонкер у 1936 р. Центральна Управа ОУК приймає рішення викупити її будинок і зробити там “сирітський захист”, названий її іменем, щоб таким чином вшанувати пам'ять про цю непересічну особу і її внесок в українську справу¹⁰.

Організація українок Канади велику увагу надавала ідейному вихованню українських жінок, адже це фактично була націоналістична організація. Наведемо лише один красномовний факт. Центральна Управа ОУК 22 січня 1936 р. розіслала по відділах організації обіжник “Піврічний план національної роботи для Відділів ОУК на 1936 р.”. У розділі “Самоосвітні сходи” зокрема зазначалося: “Ми, націоналі-

⁷ *Архів ОУН у Києві*, ф. Є. Коновальця, спр. “Листування Є. Коновальця з І. Гуляєм та Українською стрілецькою громадою Канади”, арк. 43.

⁸ *Ibid.*, 59, 59зв.

⁹ *Ibid.*, арк. 61.

¹⁰ Ірена Книш, *Центральна Управа ОУК*, На службі рідного народу, с. 50.

Ю. Черченко, Вплив українського націоналістичного руху...

стки, перш усього маємо на цілі перевиховати себе на свідомі, характерні матері, що мають перетворити українську масу в культурну націю, свідому своїх державницьких цілей і конечности спільної визвольної боротьби...”¹¹

Після Другої світової війни діяльність українських жіночих організацій із західноукраїнських земель відновлювалася вже на еміграції. Голова правління Союзу українок у Львові Мілена Рудницька, наприклад, закінчення війни зустріла на еміграції в Австрії. Разом з колишньою секретарем правління Антоніною Горохович в австрійському місті Форарльберзі 15 липня 1945 р. вони скликали збори українського жіноцтва, на яких було створено “Ініціативний комітет для відновлення діяльності Союзу українок”. Цей комітет поставив перед собою два завдання: вужче – zorganizувати в “Союзах українок” українське жіноцтво найближчого терену, і ширше – заініціювати таку саму працю на інших просторах Австрії й Німеччини та об’єднати її з такими самими починами, що поставали самочинно в різних околицях¹².

Відновлення українських жіночих організацій на терені Німеччини очолила ще одна відома діячка українського жіночого руху – Ірена Павликовська. В Архіві ОУН у Києві зберігається листування Голови ПУН Андрія Мельника з Іреною¹³ Павликовською, дружиною видатного діяча української кооперації Юліана Павликовського. Ірена Макух-Павликовська народилася у Львові в 1901 році. Її батько Іван Макух був відомим галицьким політичним діячем, адвокатом, чільним діячем Української радикальної партії. У 1919 р. він був державним секретарем внутрішніх справ ЗУНР, а в 1930 р. обирався послом до польського сейму. Ірена Павликовська теж була активною громадською діячкою і плідно працювала в сфері української кооперації. Вона була серед співзасновниць кооперативу “Українське національне мистецтво” (УНМ), а в 1925–39 рр. очолювала його правління. Жіночий промисловий кооператив “Українське народне мистецтво”, був заснований у 1922 р. у Львові за ініціативи Союзу українок. Працівниці УНМ займалися вишиванням, килимарством, різьбою по дереву тощо. З 1926 р. кооператив видавав популярний журнал “Нова хата”. Кооператив мав розгалужену мережу крамниць, які рівночасно виконували роль виставкових салонів.

¹¹ Степанія Звонок, *Духові провідниці в самоосвітній праці ОУК*, На службі рідного народу, с. 53.

¹² І. Книш, *Перші кроки на еміграції (з недавню минулого)*, Вінніпег, 1955, с. 7.

¹³ У деяких виданнях її називають Іриною.

Ірена Павликовська була також відомою діячкою жіночого руху. Вона була членом Управи Союзу українок, а вже після Другої світової війни в 1945 році очолила Головну Управу новоствореного Об'єднання українських жінок (ОУЖ) Німеччини. У 1950 р. Ірена Павликовська виїхала до Канади і Головну Управу ОУЖ очолила Олександра Сулима, українська поетеса (псевдонім Іванна Чорнобривець), літературознавець, дружина члена ПУН Юрія Бойка-Блохина. Піком діяльності, якщо так можна сказати, цього об'єднання був 1947-й рік, а з 1950-го почався масовий виїзд українців з Європи за океан і діяльність ОУЖ у Німеччині почала згортатися¹⁴. Листування Ірени Павликовської з Андрієм Мельником належить до повоєнного періоду. Після розколу ОУН існували вже дві (а згодом три) окремі націоналістичні організації, які часто конкурували одна з одною за вплив на українське еміграційне середовище, українські громадські організації, жіночі зокрема. Згадуваний вже Союз українок в Австрії був під впливом мельниківців, а Об'єднання українських жінок Німеччини тяжіло до бандерівців. Кожна політична течія прагнула мати повний “пакет” своїх громадських організацій – молодіжних, студентських, жіночих, ветеранських та ще й опанувати якусь релігійну громаду. Коли не вдавалося вплинути на старі, вже існуючі українські організації на еміграції, то створювалися свої “партійні” громадські осередки, які фактично були філіями політичних.

Так сталося, наприклад, у США і Канаді, де створені до війни українські націоналістичні організації залишились з ОУН під проводом Андрія Мельника. Тому прихильники Степана Бандери і УГВР об'єднувалися в свої організації, як то Ліга визволення України (ЛВУ), що була заснована в грудні 1949 р. в Торонто. При цій організації також було створено Об'єднання жінок (ОЖ ЛВУ). Голова Головної Управи ОЖ ЛВУ Марія Солонинка так пояснювала необхідність формування цих організацій: “Люди з ясно окресленим політичним світоглядом, часто члени і учасники революційної боротьби України принесли новий зміст і шукали нових форм організованого життя, щоб можна було подати ефективну допомогу рідному народові, що в рядах ОУН-УПА продовжував боротьбу за право на вільне життя”¹⁵.

¹⁴ Олександра Сулима, *Об'єднання українських жінок Німеччини*, Українка у вільному світі. Збірник, виданий у 75-ліття українського жіночого руху і 10-ліття Світової федерації українських жіночих організацій, Нью-Йорк, 1959, с. 51.

¹⁵ Марія Солонинка, *Наша праця для України в Канаді*, Шлях до мети. У 25-річчя існування і праці ОЖ ЛВУ для українського народу. 1951–1976, Торонто, 1978, с. 15.

Ю. Черченко, Вплив українського націоналістичного руху...

У кінці статті публікуються два листи, які зберігаються в Архіві ОУН у Києві в фонді Андрія Мельника. З цих документів можна зробити висновок, якою гострою іноді ставала боротьба між різними течіями в українському національно-визвольному русі за вплив на громадський сектор. Документи публікуються без змін, збережені всі особливості написання слів.

Документ 1.

Лист Голови об'єднання українських жінок на еміграції Ірени Павликовської до Андрія Мельника від 5 вересня 1949 р.

Об'єднання українських жінок на еміграції Мюнхен, дня 5 вересня [19]49.

Мюнхен, Дахаверштр[асе]¹⁶ 9/П

Голова ОУЖ Ірена Павликовська Вельмишановний пан
полковник

Андрій Мельник. До рук власних.

Справа: ревізія становиська ОУН до голови ОУЖ І. Павликовської.

Вельмишановний пане полковнику.

На Першому жіночому з'їзді в Німеччині, що відбувся в Августбургу 1945 року, обрано мене головою Об'єднання українських жінок на еміграції (ОУЖ). Від того часу організація ОУН, а зокрема деякі визначні члени її, ставляться до мене негативно і провадять проти мене і в дальшій проти самої організації постійну "кампанію".

Я старалася кілька разів усними інтервенціями у ген[ерала] Капустянского¹⁷ і інж[енера] Бойдуника¹⁸ узгіднити і вияснити справу,

¹⁶ Дахаверштрассе 9 – за цією адресою в Мюнхені був розташований чудом вцілілий від бомбардувань чотириповерховий будинок. У ньому в 1945 році за рішенням влади американської зони розмістилася низка українських організацій: Український Червоний Хрест, Об'єднання українських жінок Німеччини, громада церкви св. Покрови УАПЦ та ін.

¹⁷ Капустянский Микола (1879–1969) – український військовий і політичний діяч, генерал-полковник Армії УНР. У 1918–1920 рр. начальник оперативного управління Генштабу Армії УНР. Член ПУН, керівник військової референтури ПУН (псевдо Низола), член Сенату ОУН. Військовий міністр уряду УНР в екзилі.

¹⁸ Бойдунік Осип (1895–1966) – український політичний діяч, журналіст. Старшина УГА і Армії УНР, учасник Української революції 1917–1921 рр. Член УВО і ОУН (псевдо Боярський, Діброва, О. Михайлович). Після Другої світової війни очолював президію УНРади.

однак це все без успіхів. В останнім часі виступи проти мене набирають характеру чимраз гострішого і зачіпають зв'язані з тим справи Америки й Канади, а саме – поміч жінкам-вдовам з дітьми. Тому я вирішила турбувати аж Вашу увагу.

Всі ці виступи проти мене можна означити такими чотирма стадіями:

1. Виступи як проти голови ОУЖ.
2. Кампанія проти мене, як колишньої директорки УНМ.
3. Виступи проти моєї праці в Америці й Канаді.
4. Виступи проти мене, як теперішньої містоголови ЦПУЕ¹⁹.

а) І. Фактично кампанія почалася проти мене вже у вересні 45 року, коли я погодилася ввійти до складу Управи ЦПУЕ, закидаючи мені, що я прихильниця “бандерівців” і що моє становисько є тенденційне. Формально йшло це під тим закидом, а фактично причиною було те, що я не бажала собі диктату в громадських справах, а зокрема в організації ОУЖ панів д[окто]ра Маковецького²⁰ і М. Бігуна²¹.

Виступи проти мене мали різні фази і тягнулися від 45 року по нинішній день, хоч я не давала жадної підстави.

Як голова ОУЖ я все стояла на становиську, що жіноча організація є понадпартійна і цієї лінії я додержуюся цілий час.

Обрана головою ОУЖ 1945 року, я дала змогу працювати і співпрацювати всім жінкам, що стояли на національній платформі, без різниці партійних чи релігійних переконань. Наша організація розрослася до великої організації, що начисляла 72 Відділи в трьох зонах і близько 10 000 членів.

Два наступні річні з'їзди в Ашафенбургу 1947 року чи Цуфенгавзені 1948 року відбулися в повній гармонії, річевості, де мене поновно

¹⁹ ЦПУЕ – Центральне представництво української еміграції.

²⁰ Маковецький Яків (1909–1990) – український громадський і політичний діяч, фармаколог. Учасник подій у Карпатській Україні в 1938–39 рр., був ув'язнений угорцями в тюрмі в Тячеві. Член Легіону ОУН (псевдо Ріплинський, Остап, Ярославський, Вислоцький) під проводом Романа Сушка. Після Другої світової війни жив у Мюнхені, працював у німецькій фармакологічній фірмі. З 1964 р. – заступник Голови ПУН, а після смерті Дениса Квітковського в 1979 р. виконував обов'язки Голови ПУН до 1981 р.

²¹ Бігун Микола (1901–1978) – український громадський та політичний діяч. Член Стрийської пластунської сотні, воював в УГА, член Лепючої бригади УВО. Двічі був ув'язнений у польських тюрмах і концтаборі Береза Картузька. У 1935 р. – заступник крайового провідника ОУН на ЗУЗ Лева Ребета. Після Другої світової війни очолював Український Допомоговий Комітет у Мюнхені. З 1950 р. жив у США, очолював ОУН (псевдо Ігор, Скорий) на терені США, член Сенату ОУН, входив до керівництва ОДВУ.

Ю. Черченко, Вплив українського націоналістичного руху...

обрали головою. Лише в Мюнхені мені не пощастило впровадити жодного організаційного порядку, бо д-р Маковецький і директор Бігун не допускали ні до якого порозуміння чи упорядкування.

З моєї сторони я дивилася на всі виступи з найбільшою толеранцією і вважала, що не реагуючи на них, я зможу з часом ці справи полагодити.

До вгляду: звіти з діяльності, резолюції.

а) П. Я не реагувала на дрібніші випадки чи невірно подавані факти, але від якогось часу почалася проти мене кампанія, як проти колишньої директорки УНМ, що я, мовляв, не вираховувалася з вивезеного майна УНМ. Зокрема мушу підкреслити, що кампанія ця дуже посилилася коли стало відомим, що я їду на СКУЖ²² до Америки. Джерелом тих інформацій був усе Айнгер-бльок і виразно члени ОУН. (Мушу додати, що в тому часі прийшли до всіх громадських організацій Америки препогані аноніми на п. Ст. Пушкар, М. Хомин, д[окто]ра Пушкар, посла Ревая і я також зачіплена).

Подаю до відома, що на перший заклик з'їзду ЦПУЕ ми, колишні члени Управи і Надзірної Ради кооп[еративу] УНМ, перші подали звіт до Контрольної Комісії (1947 року). На провокаційні запити в пресі ми зажадали щоб та ж Контрольна Комісія розглянула наш звіт, а після того передала справу ще до розгляду Громадському Судові. І хоча ми про це подали в пресі, mimo всього п[ан] М. Бігун публічно поставив в провокаційний спосіб до мене запит на Кооперативному З'їзді в дні 15.8 в присутності людей, які мало визнавались в цих справах, з ясною метою мене компромітувати.

Справа ця не тільки для мене чи інших колишніх відповідальних членів УНМ прикра, але найбільш прикре є те, що через ці виступи можуть поважно потерпіти ті члени УНМ, які залишилися на місці і від нас перебрали 1944 року Управу Кооперативи. Ми передали за інвентаріями в березні 44 року Управу Кооперативи в руки: пп. К. Малицької, С. Монцібович, О. Дашкевич і С. Бекесевич. Того роду випадки і виступи в пресі можуть мати дуже прикрі наслідки для тих жінок.

До вгляду: всі акти Громадського Суду.

а) П. В часі мого побуту в Америці й Канаді перевела я кампанію масовими вічами за допомогою скитальцям, а зокрема жінкам-вдовам з

²² Світовий конгрес українського жіноцтва відбувся 12 і 13 листопада 1948 р. у Філадельфії. На ньому було прийнято рішення про створення Світової федерації українських жіночих організацій (СФУЖО).

пів-сиротами. У висліді Жіноча організація Америки США зобов'язалася забрати певну кількість жінок з дітьми, а гроші, зібрані на тих вічах, залишилися в заряді Союзу українок Америки для фінансування цієї акції. В Канаді жіночі організації зобов'язалися взяти не менше 60 жінок з дітьми, а зібрані гроші залишено в Канадійському допомоговім фонді у заряді жіночого КУКу²³ для переведення цієї акції.

По моїм приїзді я давала доповіді про умовини життя й праці в Америці та Канаді. І тут знову починається свідома кампанія. “Український Голос” помістив під заголовком “Пані Ірена інформує”, в якому в дуже непристойному тоні подає фальшивий зміст мого звіту. Це далі використовує редактор п. Мартинець²⁴ у “Новім Шляху” під заголовком “Пані Ірена Павликовська пече політичну печеню”. Ці інформації є дослівно вигадані. Я говорила в кільканадцяти таборах в присутності президента А. Лівичького²⁵, проф[есора] Б. Іваницького²⁶, інж[енера] Дм. Андрієвського²⁷ – ніхто подібних тверджень не подає.

Я далека була би реагувати особисто на ці справи, але ті нотатки ширять замішання, підривають довір'я і у висліді доведуть до того, що підбунтовані організації відмовлять провести ту акцію, яку вони з трудом взялися перевести.

Бувши в Америці й Канаді, я жила у різних людей і мені ставили численні запити. Я стало інформувала якнайбільше обережно, не виступаючи ні проти кого, бо вважала, що підриваючи один авторитет, я шкоджу всім.

До вгляду: “Громадянка”.

а) IV. В складі ЦПУЕ я від 1945 року. Вважаю, що в тодішнім часі мені, як голові Жіночої організації, кінечним було бути в його складі,

²³ Йдеться про Конгрес українців Канади (Комітет українців Канади).

²⁴ Мартинець Володимир (1899–1960) – український громадсько-політичний діяч, журналіст, публіцист, редактор. Воював у Леґіоні УСС. Головний редактор часописів “Розбудова нації”, “Сурма”, “Українське слово”. Член Начальної Команди УВО, член ПУН (псевдо Сокирка, Турагті, Кедрин, Осип), референт преси і пропаганди. З 1949 р. жив у Канаді, редактор часопису “Новий шлях”.

²⁵ Лівичький Андрій (1879–1954) – український політичний і державний діяч. Президент УНР в екзилі.

²⁶ Іваницький Борис (1878–1953) – український громадський і політичний діяч, журналіст, редактор. Професор УГА у Подєбрадах і УТГІ у Регенсбурзі, член НТШ.

²⁷ Андрієвський Дмитро (1893–1975) – український політичний діяч, публіцист, інженер. Був ініціатором створення і керівником Української національної ради в Бельгії. Член ПУН з 1927 р. Очолював політичну референтуру, пізніше референтуру зовнішньої політики (псевдо Стобар, Полтавський, Зореслав). Після Другої світової війни працював в УНРаді.

Ю. Черченко, Вплив українського націоналістичного руху...

щоби полагоджувати всі справи через ЦПУЕ і мати сяке-таке правне оформлення для праці Жіночої організації. Останньо обрано мене в часі, коли я була в Америці. По моїм повороті я постійно заступаю думку відполітикувати громадський сектор і привести до згоди в ньому. Тому я ще залишаюся в складі ЦПУЕ.

Я не мала б нічого проти того, що проти мене ведеться кампанія. Людина на громадському пості мусить бути готова на критику її діяльності, але на річеву критику, а не на систематичну кампанію, яка ведеться всіма засобами й невірними фактами.

Я не буду і не маю охоти боронитися чи і до якого політичного угруповання я належу і чи дійсно вірні є твердження членів організації ОУН. Я розумію, що можна мене критикувати, чи я, як голова ОУЖ, чи тепер містогорова ЦПУЕ, є людиною на місці, чи я ділаю згідно з громадськими засадами, чи я шкідник, якого побороється усіма способами, не перебираючи в методах.

подаючи це до відома Вам, пане полковнику, прошу, щоб Ваша організація перевірила своє становисько до мене, як голови ОУЖ. Рівно ж прошу, щоби деякі члени ОУН перестали вживати методів боротьби, непристойних для членів, які хочять визнавати високі ідеї організації ОУН.

Прочу прийняти вислови моєї щирої пошани *Ірена Павликовська* (Ірена Павликовська).

Архів ОУН у Києві, фонд Андрія Мельника. Оригінал, машинопис.
(Підпис написаний синім чорнилом).

Документ 2.

Лист Андрія Мельника до Ірени Павликовської від 14 листопада 1949 р.

Дня 14 падолиста 1949.

Вельмишановна пані!

Від недавнього часу я в посіданні Вашого листа з дня 5 вересня ц[ього] р[оку]. Прошу прийняти за нього мою подяку, зокрема дякую за його отвертість і щирість думок, з якими Ви ласкаві були звернутися до мене.

Відповідаю Вам з неменшою отвертістю і щирістю хоч би во ім'я наших бездоганних особистих взаємин, що лучили нас колись і які я до нині стараюся удержати незмінно найкращими. Думка моя сягає

мило проведених хвилин у нашій хаті в Мюнхені з перед трьох літ. З перебігу тодішніх наших розмов виніс я вражіння, що не дивлячись на дрібні різниці між нами можу числити навіть на дружнє Ваше відношення до ПУН. Моє вражіння змінилось на переконання, коли про це запевнили Ви мені при прощанні на трамваєвій зупинці. Та не довго прийшлося ждати, що по словах Ваших не слідує діла, які були би доказом не то дружньої, але хоч би нейтральної постави супроти організації, яку маю честь очолювати.

Ми націоналісти хотіли б бачити в ОУЖ апартійну чи понадпартійну організацію українських жінок і в нашій консолідаційній акції визначили для неї окреме визначне місце; досвід кількох останніх літ дав ряд доказів, що ОУЖ нею не було і не є, а стало прибудівкою одної української політичної групи йдучи на її вислуги і під її диктат. Де була й причина, що жіноцтво з наших рядів і других українських середовищ не нашло можливости для себе бути знарядям цієї політичної групи, яка весь час по нинішній день стояла і стоїть на перешкоді консолідації українських сил, а в останнім часі навіть її побоює. Ще в 1945 році це жіноцтво на жіночому з'їзді, на якому не було ні дир[ектора] Бігуна ні д[окто]р[а] Маковецького, дало вислід свого недовір'я протестуючи тоді проти поглиблювання Збруча, а згодом проти вислугування анонімовій УГВР і її тодішнім протекторам. Проречистим цього доказом, що був глузом над понадпартійним характером ОУЖ, був склад його делегації, сформованої Вами на Світовий конгрес українського жіноцтва з ЗДА. За виступи пані Ребет²⁸, які не приносять чести українському імені, відповідальною є в наших очах в рівній мірі Ви як і сама делегатка УГВР.

ОУН по нинішній день не заявляла свого становища супроти ОУЖ ні одною енуціяцією, все вичікуючи, що життя саме наведе ОУЖ на правильний шлях, якщо воно має справді бути понадпартійним об'єднанням українських жінок. ОУН ніколи не недооцінювала ваги чинника, яким в нашій українській житті є наше жіноцтво. Дорожимо кожною конструктивною силою в українській житті і бажали б такою бачити ОУЖ, тому не ведемо з ним боротьби, а всі бажання наші спрямовані на це, щоби воно нашло належне місце в українській дійсності. І дуже радітимемо коли ОУЖ, даючи належну оцінку теперішній ситуації, піде назустріч вимозі нинішньої хвилі і виявить себе

²⁸ Ребет Дарія (1913–1992) – українська громадсько-політична діячка, публіцист, правник. Голова провуду ОУН(з). Дружина Лева Ребета.

Ю. Черченко, Вплив українського націоналістичного руху...

справді самостійним об'єднанням українських жінок звільнившись з ЦПУЕ-ських оков і з вислуги його мандаторам.

Хочу запевнити Вас пані, що ОУН ніяк не заінтересована в справі кооперативи УНМ; вона для цієї справи не компетентна і до неї не встрявала. Вважаю, що найвідповіднішим форумом для цієї справи є кооперативна централія. Коли дир. Бігун порушував цю справу на кооперативнім з'їзді, то був він на ній присутній як кооператор, а не як відпоручник ОУН. Я перший далекий від цього, щоби ставити хоч би в найменший сумнів заповідання Ваші про УНМ. Рішучо відкидаю закид про які-небудь потягнення наші в справі УНМ проти Вас, когось іншого по цей чи по той бік океану, зосібна виключаю, щоби від нас ішли аноніми в цій чи іншій справі, бо ми такими методами не діємо і їх в українському житті найрішучіше поборюємо.

Відповідає правді, що організоване наше жіноцтво за океаном чи в ЗДА чи в Канаді всеціло підперло Вашу акцію помочі нашим вдовам і сиротам. Зробило воно це на виразне прохання наше і було воно немилу діткнене та інтерпелювало нас, коли українська преса реферуєчи Ваш звіт з подорожі в новий світ спинялася на подивугіднім твердженню Вашім, що за океаном єдиною поважною українською організацією є ... ОЧСУ²⁹; а вже хіба ж не злосливою треба назвати інформацію Вашу про націоналістів з 1939 року? В першій хвилі, коли я читав ці інформації, переконаний я був, що зайшла невірність, яка найде належне Ваше вияснення. На жаль по нинішній день з Вашої сторони не наступило ніяке спростовання чи вияснення. Якщо кажете, що преса фальшиво зреферувала Ваш звіт, то що ж легшого було Вам як післати відповідне спростовання, яке ми лише з вдоволенням були би прийняли. Цього Ви чомусь не зробили. Того рода "шпильки" прийняті були нами зі стоїчним спокоєм, але хіба не очікували Ви, щоби за них ми вдячні Вам були і хіба не були вони доказом понадпартійности голови ОУЖ.

Отже у висліді мною сказаного за ходом думок Вашого листа, приходитьсь ствердити, що Ваші виступи останніх літ наглядно вказують, що піддержуєте майже кожную акцію, яку веде ОУНр³⁰, а поборюєте і ворожо ставитеся до всього, що є чи має закраску проти ОУНр. Не можете від нікого вимагати, щоби при Ваших проОУНр-івських виступах чи то в суспільно-політичних чи громадських справах мов-

²⁹ Йдеться про Організацію чотирьох свобод України.

³⁰ Йдеться про ОУН-революційну під проводом Степана Бандери.

чали ці, які з лінією ОУНР не погоджуються. Виразно зазначую, що це не є боротьба з Вами як особою, лише з лінією чи постановкою справи. А що в цій лінії є Ви, то мусите очевидно поносити і консеквенції³¹. З нашої сторони не раз звертали ми Вам дружню увагу на загрозливий стан річей, бо ж справді йде поважна загроза, що коли цей стан не зміниться – прийде до розбиття на жіночому відтинку, як це ОУНР довела до розбиття в цілому нашому суспільному житті згідно з її “лінією двоподілу”.

Тому від Вас і тільки від Вас, пані, залежить наше відношення до Вас як громадської діячки, чи як голови ОУЖ чи містоголови ЦПУЕ, бо не дивлячись на наші особисті взаємини знаю, що не менше приязні особисті відносини заіснують між Вами і рядом провідного нашого активу. Приходиться з приємністю прийняти до відома, що Ваше оставання в складі ЦПУЕ умовне. Треба сподіватися, що тепер, коли не заіснують умовини, які оправдували Вашу приявність в ЦПУЕ, витягнете належні консеквенції і дасте наглядний доказ, що ОУЖ є самостійним об’єднанням українських жінок, а не чисеюсь прибудівкою. А таку нагоду якраз тепер маєте і раді будемо коли з неї скористаєте для добра української справи, українського жіноцтва і Вашого особистого.

Прийміть вельмишановна пані вислови моєї глибокої пошани і запевнення, що міркування мої диктовані є почуваннями окремої симпатії для непересічної постаті, якою Ви є в жіночій нашій світі.

Слава Україні!

До високо достойної пані Ірини Павликовської в Мюнхені.

Архів ОУН у Києві, фонд Андрія Мельника. Копія, машинопис. (Внизу сторінки чорнилом почерком Андрія Мельника дописано: “15/11 49. Дописка до Д.: Листа Вашого з 7 ч[исла] одержав, дякую, залученого листа прошу ласкаво передати в заліпленій конверті”.

³¹ Тобто наслідки.